

บทวิเคราะห์ทางสังคมวิทยาการเมืองว่าด้วยวัฒนธรรมทางการเมืองหลักของ
ชาวบ้าน: กรณีศึกษาหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ

Political Sociology Analysis of The Principles of The Political Culture of The Villagers: A Case Study of A Rural Village in The Upper Northeastern Region

วรัญญา ศรีริน^{1*} และ พรอัมรินทร์ พรหมเกิด¹
Warunya Sririn^{1*} and Pornamarin Promgird¹

Abstract

This research article aims to analyze the principles of political culture from villager's perspectives involving thoughts, beliefs, values, and behavior, which have appeared for a long time in the aspects of the political system. This study employs a qualitative research methodology. The data was collected from 22 key informants including leaders, villagers, academics, and politicians using in-depth interviews and non-participation observations. All the informants live in the upper rural areas in the Northeastern region.

The results reveal that the political culture of the villagers is determined by two principles: a) subjective orientation of ideas, beliefs, and values towards the political system; and b) patterns of political behavior. The first principle

¹สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40002

¹Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Nai-Muang Sub-district, Muang District, Khon Kaen Province 40002

ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: warunyasririn@gmail.com)

รับบทความวันที่ 7 พฤษภาคม 2564 แก้ไขวันที่ 20 กันยายน 2564 รับลงตีพิมพ์วันที่ 21 กันยายน 2564

consists of 1) the belief that politics is about elections and exchange of benefits; 2) the values of obedience and surrender to the authorities; and 3) the belief in destiny, fortune, and fate. The second principle consists of 1) the culture of being indifferent towards public interests; 2) the culture of having much awareness of political issues with less discussion; and 3) the practice of conflict-avoidance. This paper also describes the relationship between these principles and the occurrences of several political phenomena.

Keywords: *Political Culture, The Principal of Political Culture, Democratic Political Culture, Political Sociology*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์วัฒนธรรมทางการเมืองหลักของชาวบ้านในหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ อันเป็นการศึกษาถึงแบบแผนของความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมของชาวบ้านที่ปรากฏอยู่อย่างเด่นชัดเป็นด้านหลักมานาน ซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบการเมือง การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้รู้ในชุมชน ผู้นำชาวบ้าน นักวิชาการและปัญญาชน ตลอดจนนักการเมือง จำนวน 22 คน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัย พบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองหลักของหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ 1) ด้านความโน้มเอียงที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของกลุ่มคนที่มีต่อระบบการเมือง มีลักษณะดังนี้ (1) ความเชื่อว่าการเมือง คือ การเลือกตั้ง และการเมือง คือ การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน (2) ค่านิยมการเชื่อฟังและยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ และ (3) ความเชื่อในเรื่องโชคชะตาและเคราะห์กรรม 2) ด้านแบบแผนพฤติกรรมทางการเมือง มีลักษณะดังนี้ (1) วัฒนธรรมการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวม (2) มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้นแต่มีการพูดคุยถกเถียงในเรื่องราวทางการเมืองน้อย และ (3) มีวัฒนธรรมหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและความขัดแย้งในประเด็นทางการเมือง ในบทความนี้ยังได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้น ด้วยการหาเหตุผลมารองรับพร้อมกับการวิพากษ์ข้อค้นพบต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ว่าเพราะเหตุใดปรากฏการณ์เช่นนี้จึงเกิดขึ้นได้

คำสำคัญ: วัฒนธรรมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองหลัก วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย สังคมวิทยาการเมือง

บทนำ

ในทุกสังคมการเมืองมีองค์ประกอบสำคัญ อันเป็นตัวบ่งชี้ถึงแบบแผนของความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมทางการเมืองของผู้คนที่มีต่อระบบการเมือง หรือที่เรียกว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง”

ซึ่งถือได้ว่าเป็นรากฐานที่สำคัญของระบบการเมืองการปกครองของประเทศนั้น ๆ (Chilton, 1991; Faulks, 2000) อาจกล่าวได้ว่าระบบการเมืองแบบใดแบบหนึ่งจะดำรงอยู่ได้ ต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบนั้นเป็นรากฐาน จึงจะทำให้ระบบการเมืองดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ (Nakata, 2012) ความสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยนั้น เห็นได้ชัดเจนจากที่ Inglehart and Wayne (2000) ให้ข้อสรุปว่า วัฒนธรรมทางการเมืองมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย กล่าวคือ ความอยู่รอดของประชาธิปไตยนั้นขึ้นอยู่กับว่าประชาชนคนธรรมดาสามัญมีทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อไปในแนวทางประชาธิปไตยด้วยหรือไม่ นั่นคือความสำเร็จของกระบวนการเป็นประชาธิปไตยนั้น ประชาชนจะต้องมีบรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ และแบบแผนของการประพฤติปฏิบัติที่มีส่วนช่วยให้เกิดประชาธิปไตยด้วย การพัฒนาประชาธิปไตยจึงจะมีความมั่นคงและมีเสถียรภาพได้

จากผลการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยแบบดั้งเดิม ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และระบบอุปถัมภ์มายาวนาน ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองไทยค่อนข้างไปทางอำนาจนิยมและประเพณีนิยม กอปรกับความมีอัตลักษณ์เฉพาะตัวของสังคมไทยเอง ทั้งหมดนี้ทำให้สังคมไทยมีการพัฒนาประชาธิปไตยที่ล่าช้า (Promgird, 2014) ผลที่ตามมา คือ จวบจนถึงปัจจุบันสังคมไทยก็ยังไม่หลุดพ้นจากระบบอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์ได้นอกจากนั้นแล้ว วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยยังไม่ได้รับการปลูกฝังในแวดวงการเมืองไทย มีพักต้องพูดถึงราษฎรธรรมดาสมาชิกทั้งหลายที่ยังยึดมั่นอยู่กับวัฒนธรรมจารีตประเพณีแบบดั้งเดิม ขณะที่ชนชั้นปกครองส่วนใหญ่ที่เคยชินต่อการวางตัวเป็นเจ้าขุนมูลนาย ก็ไม่เต็มใจที่จะมอบอำนาจให้แก่ปวงชน ปรากฏการณ์ของความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์ อำนาจนิยม และการวางตัวเป็นอภิสิทธิ์ที่อยู่เหนือกฎหมายและระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมของกลุ่มผู้มีอำนาจ มีให้เห็นกันอยู่ทั่วไปในทุกความสัมพันธ์ทางสังคมของคนไทย (Punnahitanon, 2011)

อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาประชาธิปไตยของไทยที่ผ่านมาล้มเหลว เพราะยังขาดการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองอันเป็นพื้นฐานรองรับระบบการเมืองการปกครองที่ดำรงอยู่ ซึ่งก็คือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หรือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง (Civic Culture) นั่นเอง (Nakata, 2012) ในขณะที่ผู้นำทางการเมืองไทยก็ยังเน้นการพัฒนาประชาธิปไตยเฉพาะรูปแบบที่เป็นระบบและสถาบันทางการเมืองแต่เพียงอย่างเดียว อันได้แก่ การร่างรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง การพัฒนาความเข้มแข็งของพรรคการเมือง การกระจายอำนาจระหว่างสถาบันการเมือง และการพัฒนาองค์กรอิสระขึ้นมาเพื่อควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ แต่ละเลยการพัฒนาปัจจัยด้านวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย (Sirikrai, 2007; Wongchaisuwan, 2008; Nakata, 2012; Promgird, 2016) ขณะที่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองได้แสดงให้เห็นมาตั้งแต่ในช่วงคริสต์ศตวรรษ 1960 เป็นต้นมาแล้วว่า การพัฒนาสถาบันการเมืองประชาธิปไตยที่เน้นแต่เพียงรูปแบบอย่างเดียว โดยไม่ได้มีการฝังรากลึกเข้าไปในจิตใจผู้คนจนกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้น จะไม่สามารถทำงานได้และไม่มีความยั่งยืนพอ (Meyer

& Hinchmanwith, 2008)

อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะมีข้อมูลทางวิชาการที่พบว่า ระเบียบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยมีความผูกพันกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างมากเช่นนี้ แต่ก็ยังไม่มีผลงานทางวิชาการในสังคมไทยที่มีจำนวนมากพอมาอ้างอิงเป็นหลักฐานยืนยัน เพื่อใช้เป็นแนวทางผลักดันในการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคมไทยได้อย่างชัดเจน (Promgird, 2013; 2014; 2016) และเนื่องจากไม่มีประชาธิปไตยที่ไหนที่สามารถเป็นไปได้โดยปราศจากความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น เพราะชุมชนท้องถิ่นเปรียบเสมือนรากฐานของสังคม (Wasi, 2007) ดังนั้น การพัฒนาประชาธิปไตยของไทยจึงต้องเริ่มต้นพัฒนาประชาธิปไตยที่ระดับท้องถิ่นก่อน เพื่อให้ท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตยระดับชาติ

ผู้วิจัยเห็นว่า หมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือมีความน่าสนใจศึกษา เนื่องจากเหตุผลประการแรก คือ เป็นดินแดนแห่งความเชื่อ ความศรัทธาด้านศาสนาพุทธ ผิบรรพบุรุษและผีแห่งธรรมชาติ อันดำรงอยู่อย่างหนาแน่น ซึ่งการมีค่านิยม ความคิดความเชื่อเช่นนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากการได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนลุ่มน้ำโขงไท-ลาว โดยเฉพาะการได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธ ซึ่งถือเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณของชนชาติไทลาว (Chaithieng, 2017) อันส่งผลต่ออุปนิสัยและบุคลิกภาพของชาวบ้านในหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งของอีสานเหนือ กล่าวคือ มักกอบน้อมและเคารพต่อธรรมชาติ เคารพนับถือผู้อาวุโส มีการสืบทอดจารีตประเพณีของบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด และให้ความสำคัญกับผู้ชายให้มีอำนาจในการปกครองเป็นส่วนใหญ่ (Natsupa & Ouitrakul, 2017) จะเห็นได้ว่า ภายในหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือมีวัฒนธรรมที่เด่นชัดมากแห่งหนึ่ง ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองควบคู่กันไปด้วย

เหตุผลประการที่สอง หมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือในอดีตมีการดำรงอยู่อย่างเป็นธรรมชาติของครอบครัวและชุมชน ดำรงชีพด้วยวิถีการเกษตรแต่ดั้งเดิม ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นภายในหมู่บ้านมากนัก ซึ่งการมีค่านิยมเรื่องความเท่าเทียมกัน แสดงให้เห็นถึงการมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตย อีกทั้งการดำรงอยู่ของชุมชนและเครือข่ายของดินแดนอีสานเหนือที่สืบเนื่องมากกว่า 600 ปี ซึ่งนับได้ว่าเป็นชุมชนที่มีเสถียรภาพอยู่มาก (Natsupa & Ouitrakul, 2017) ดังนั้นวัฒนธรรมหมู่บ้านชนบทของอีสานเหนือ จึงถือว่าเป็นรากฐานของวัฒนธรรมชุมชนไทลาวมาแต่ดั้งเดิม และยังเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันและสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานของผู้คน อันเป็นวัฒนธรรมของสังคม และมีวัฒนธรรมทางการเมืองซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสังคมรวมอยู่ด้วย (Thammawat, 1995) และการจะเข้าใจถึงวัฒนธรรมทางการเมือง อันเป็นเรื่องของแบบแผนทัศนคติ ค่านิยม ระบบความคิด ความเชื่อพื้นฐาน ของชาวบ้านในหมู่บ้านชนบทของอีสานเหนือและระบบการเมืองนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจวิถีชีวิต พฤติกรรม อันเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมหรือความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านชนบท และบุคลิกภาพของกลุ่มคนที่ดำรงอยู่ในวัฒนธรรมนั้น ๆ ด้วย (Saengduangkhae, 1980; Boossabong, 2007) ประเด็นทั้งหมดนี้ นับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจในการศึกษา และการทำความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองหลักของหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่ง

ในอีสานเหนือ

จากการศึกษาพบว่า แม้จะมีนักวิชาการกล่าวถึงสังคมและวัฒนธรรมของภาคอีสานบ้าง แต่เนื้อหาส่วนใหญ่ไม่มีปัจจัยใดที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมืองในมุมมองทางสังคมวิทยาการเมืองเลย ดังเช่น คณะอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้เคยสำรวจบรรณานุกรมเพื่อจัดทำเป็นบรรณนิทัศน์พบว่า มี 4 ประเด็นเท่านั้น ที่มีงานวิจัยเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในภาคอีสาน คือ ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ พลังความคิดและภูมิปัญญา วัฒนธรรมกับการพัฒนา และศิลปวัฒนธรรม (Srisontisuk, 2014) ขณะที่ยังไม่มีนักวิชาการคนใดที่มีการศึกษาถึงเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองหลัก หรือที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่ในชุมชนท้องถิ่นของอีสาน อันเป็นประเด็นหลักที่ผู้วิจัยนำเสนอในบทความนี้ โดยได้นำเสนอให้เห็นถึงแนวคิดที่สำคัญเรื่อง วัฒนธรรมทางการเมือง ระเบียบวิธีวิทยา และผลการศึกษารูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองหลักของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นอีสานเหนือ พร้อมทั้งมีการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยการใช้แนวคิด ทฤษฎีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง อันเป็นแนวคิดที่สนับสนุนคำจูนต่อการสร้างเสถียรภาพของประชาธิปไตยมาวิเคราะห์ร่วมด้วย เพื่อให้สามารถเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน ได้นำเสนอให้เห็นตามลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์วัฒนธรรมทางการเมืองหลักของชาวบ้านในหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษานี้ใช้กรอบแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองมาเป็นกรอบในการมอง นักวิชาการทางสังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ต่างเห็นพ้องกันว่า เป็นกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ทรงพลังและมีศักยภาพมากที่สุด ที่พูดถึงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ ระบบความคิดความเชื่อ บรรทัดฐาน และค่านิยมของปัจเจกชนหรือกลุ่มคนกับระบบการเมืองการปกครอง (System of Governance) (Chilton, 1991; Faulks, 2000) ซึ่งกรอบแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองยังถือได้ว่า เป็นหนึ่งในกรอบแนวคิดทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางการเมือง ดังเห็นได้จากการศึกษาของ Almond and Verba (1963) ที่พบข้อสรุปอันสำคัญ คือ “ในสังคมที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างกัน ย่อมมีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยที่แตกต่างกันด้วย” ข้อสรุปเช่นนี้ได้ถูกสนับสนุนและถูกยืนยันอีกครั้งจาก Fukuyama (1992) ที่เห็นว่า “ถ้าจะให้ระบอบประชาธิปไตยดำเนินไปได้ด้วยดี จะต้องมียุทธศาสตร์ความคิดความเชื่อ และค่านิยมของประชาชนที่สามารถปรับปรนเข้ากันได้ดี (Assimilated) กับระบบการเมืองของประเทศนั้น ๆ ด้วย” อันมีนัยความหมายว่า ถ้าจะให้ประชาธิปไตยพัฒนาไปได้ดี ผู้คนในสังคมจะต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยด้วย วัฒนธรรมทางการเมืองยังบอกถึงความชอบธรรม (Legitimate) ของระบบการเมืองนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน

แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองได้ถูกนำมาใช้ในงานของ Almond and Verba (1963) ในผลงานการศึกษาที่มีชื่อเสียงเรื่อง “The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy

in Five Nations” โดยใช้ปัจจัยเกี่ยวกับความสำนึกทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นตัวชี้วัด เพื่อดูว่าปัจเจกบุคคลหรือประชาชนที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองนั้น มีคุณภาพในเรื่องการรับรู้ มีความเข้าใจ มีความตระหนัก และมีความโน้มเอียงต่อระบบการเมืองการปกครองของพวกเขาเป็นอย่างไร อันมาจากคำถามดั้งเดิมทางสังคมวิทยาการเมืองที่ว่า “ประชาชนสามารถสร้างผลกระทบต่อระบบการเมืองที่พวกเขาดำรงอยู่ได้อย่างไร”

Almond and Verba (1963) ได้จำแนกลักษณะทั่วไปของวัฒนธรรมทางการเมืองออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบหรือท้องถิ่น (Parochial Political Culture) 2) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subject Political Culture) และ 3) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant Political Culture) อย่างไรก็ดี แม้ว่าจากผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและความผูกพันกับระบบการเมือง รวมถึงมีการเรียกร้องเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบนี้จะอยู่ในสังคมที่มีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสูง แต่ Almond and Verba ก็ได้ยืนยันว่า “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม” เป็นวัฒนธรรมการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อระบอบประชาธิปไตยมากที่สุด

มีข้อสังเกตที่สำคัญว่า การจำแนกประเภทของวัฒนธรรมทางการเมืองในการศึกษานี้เป็นเพียงการจำแนกในทางทฤษฎีเท่านั้น แต่ในโลกความเป็นจริงทางการเมือง แต่ละสังคมอาจจะมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสมผสานกัน (Muller & Seligson, 2013) ภายหลังนักคิดทั้งสองได้พัฒนาต่อยอดแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองขึ้นมาใหม่ พร้อมกับการเสนอรูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสม หรือเรียกว่า “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง” (The Civic Culture) อันเป็นการผสมผสานของตัวแบบวัฒนธรรมทางการเมืองทั้ง 3 รูปแบบด้วยกัน โดยมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมเป็นหลักอยู่ และวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า และแบบท้องถิ่นคานกันอยู่ แต่มีสัดส่วนน้อยกว่าแบบมีส่วนร่วม ซึ่ง “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง” จะเน้นพฤติกรรมของประชาชน ที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองประชาธิปไตยให้มีเสถียรภาพ โดยประชาชนเป็นผู้ที่สนใจการเมืองอย่างใคร่ครวญรอบคอบ อันเป็นการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ และเป็นไปด้วยความสมัครใจ และมีจิตสำนึกของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (Faulks, 2000)

ในบทความนี้ ผู้วิจัยให้นิยามความหมายของวัฒนธรรมทางการเมืองหลักว่า คือ “แบบแผนของทัศนคติ ค่านิยมหลัก บรรทัดฐาน และความเชื่อพื้นฐานของบุคคลหรือกลุ่มคนที่ถูกกล่อมเกลามาจากสถาบันทางสังคม จารีตประเพณี และประวัติศาสตร์การรวมกลุ่มกันของผู้คนในสังคม หรือชุมชนท้องถิ่นนั้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมือง ที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่ร่วมกันเป็นด้านหลักมานานในชุมชนท้องถิ่นภาคอีสาน” ขณะที่ผลการศึกษาของ Brown (1984) มีข้อสรุปว่า วัฒนธรรมทางการเมืองสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่หนึ่ง จำกัดขอบเขตความหมายในเรื่องความโน้มเอียงที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น ความเชื่อ และค่านิยมของปัจเจกชนหรือกลุ่มคนที่มีต่อระบบการเมือง หรือที่เรียกว่า “Subjective Orientations” และกลุ่มที่สอง ให้ความหมายในแง่กว้างที่หมายถึง แบบแผน

พฤติกรรมทางการเมืองของปัจเจกชนหรือกลุ่มคน อันเป็นการมองในแง่พฤติกรรมหรือการแสดงออกทางการเมือง หรือที่เรียกว่า “Pattern of Political Behavior” จากข้อสรุปเช่นนี้ ทำให้มีความเข้าใจได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองที่มีการศึกษากันในโลกวิชาการโดยทั่วไป สามารถจำแนกออกเป็น 2 ความหมาย คือ มีทั้งความโน้มเอียงที่เป็นอัตวิสัย และที่หมายถึงแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของปัจเจกชนและกลุ่มคนในสังคมหนึ่ง ๆ ในบทความนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของ Brown มาเป็นพื้นฐานของการวิเคราะห์ต่อไป

วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) แนวปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) เป็นพื้นฐานในการศึกษา พื้นที่ในการวิจัย คือ หมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ กลุ่มเป้าหมายหลักในการศึกษา คือ 1) ผู้รู้ในชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของหมู่บ้านชนบทในอีสานเหนือและอาศัยในพื้นที่หมู่บ้านที่ทำการวิจัย ไม่ต่ำกว่า 15 ปี ประกอบไปด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กำนันตำบล ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน หมอธรรม ฯลฯ 2) ชาวบ้านทั่วไป ได้แก่ ชาวบ้านตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาชีพเกษตรกร ทำนา กลุ่มอาชีพทำไร่/สวน กลุ่มอาชีพค้าขาย กลุ่มอาชีพรับจ้าง ฯลฯ 3) กลุ่มคนที่มีความรู้ ความเข้าใจเฉพาะเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองของหมู่บ้านชนบทในอีสานเหนือ เนื่องจากการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยาก ดังนั้นการได้ข้อมูลเชิงลึกมาเพื่อตอบคำถามการวิจัยที่สมบูรณ์ครบถ้วน จึงไม่จำกัดว่าต้องได้ข้อมูลจากผู้ที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านที่ทำการวิจัยแต่เพียงอย่างเดียว แต่อาจได้จากผู้รู้ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกด้วยก็ได้ กลุ่มคนเหล่านี้ ได้แก่ นักวิชาการและปัญญาชน สื่อมวลชนในชุมชนท้องถิ่น ผู้นำองค์กรภาคประชาสังคม นักพัฒนาองค์กรเอกชน (NGOs) นักเคลื่อนไหว องค์กรอิสระ นักพัฒนาชุมชนจากภาครัฐ ฯลฯ ที่อาศัยอยู่ภายในภาคอีสาน 4) นักการเมืองระดับชาติ และนักการเมืองระดับท้องถิ่น เนื่องจากเป็นผู้มีประสบการณ์โดยตรงในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมือง รวมทั้งหมด 22 คน โดยใช้การเลือกตัวอย่างในการศึกษาด้วยวิธีการเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อค้นหาผู้ให้ข้อมูลที่ดี เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดี ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยผู้วิจัยเฝ้าศึกษาปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่สนใจในเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองหลัก โดยมีหลักการสังเกตการณ์พิเศษ 3 ประเด็น คือ การสังเกตสถานที่ กิจกรรมการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น และบริบทแวดล้อมภายในพื้นที่เป้าหมาย ในระหว่างที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยกระทำการสังเกตการณ์ร่วมด้วย เพื่อเข้าถึงอากัปกริยาท่าที ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย เกี่ยวกับเรื่องการเมืองภายในหมู่บ้าน และผู้วิจัยทำการจดบันทึกภาคสนามจากการสังเกตการณ์ทุกครั้ง ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า (Triangulation) คือ การตรวจสอบข้อมูลจากเวลา สถานที่ บุคคลที่แตกต่างกัน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบพรรณนาความ (Descriptive Analytic) โดยพยายามไปถึงประเด็นที่ว่า ทำไมจึงเกิด

ความสัมพันธ์ดังกล่าวขึ้นมาได้ และความสัมพันธ์ดังว่่านั้นดำเนินไปได้อย่างไร พร้อมกับการวิพากษ์วิจารณ์ข้อค้นพบและข้อขัดแย้ง ซึ่งการหาข้อสรุปและการตีความข้อมูลนี้ได้อาศัยแนวคิดสำคัญทางสังคมวิทยาของ Mills (1959) ที่ว่า ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมนั้น เราต้องก้าวข้ามให้พ้นไปจากปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมที่ปรากฏอยู่ โดยเราต้องตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นว่า เพราะเหตุใดปรากฏการณ์เช่นนี้จึงเกิดขึ้นได้

ผลการวิจัย

บริบททางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีของหมู่บ้านชนบทในอีสานเหนือแห่งนี้ มีลักษณะเป็นสังคมชนบท ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างรายวัน ภายในหมู่บ้านแห่งนี้ มีเขตป่าชุมชนที่มีความโดดเด่นและอุดมสมบูรณ์มากถึง 4 พันไร่ มีพื้นที่ทำการเกษตรและแหล่งน้ำธรรมชาติที่เพียงพอ ในด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและประเพณี ชาวบ้านส่วนใหญ่ยึดถือตามค่านิยม ความคิด ความเชื่อตามหลักคำสอนของศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด อันมีหลักอริยสัจสี่ คองสิบสี่เป็นหลักจารีตประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน มีหลักการเคารพนับถือผู้อาวุโสตามความเชื่อชาวยุทธด้านต่าง ๆ เช่น จำ ฆราวาส ปรมาจารย์-ชาวบ้าน และผู้อาวุโส ฯลฯ ผลการวิจัย พบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองหลัก ที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่ร่วมกันมานานของหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ สามารถจำแนกได้ตามกรอบแนวคิดของ Brown (1984) ดังต่อไปนี้

1. ความโน้มเอียงด้านความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของชาวบ้านที่มีต่อระบบการเมือง มีลักษณะต่อไปนี้

1.1 ความเชื่อว่าการเมืองคือการเลือกตั้ง และการเมืองคือการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

จากผลการศึกษา พบว่า ชาวบ้านโดยทั่วไปมีระบบความคิดความเชื่อพื้นฐานร่วมกันว่าการเมืองคือการเลือกตั้ง และการเลือกตั้งทุกครั้งจะนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น นั่นคือจะทำให้ได้นักการเมืองที่ขึ้นขอบเข้าไปบริหารประเทศ และมีความเชื่อมั่นว่านักการเมืองจะให้การช่วยเหลือชาวบ้านให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ความคิด ความเชื่อของชาวบ้านที่ปรากฏอยู่ร่วมกันเป็นด้านหลักมานานดังกล่าว จึงมักเกี่ยวข้องกับความสนใจที่มีต่อนโยบายสาธารณะที่นักการเมืองจัดสรรลงมาให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาเรื่องปากท้องและผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่น นโยบายประกันราคาข้าว ประกันราคาพืชผลทางการเกษตร เช่น อ้อย ยางพารา มันสำปะหลัง นโยบายค่าแรงขั้นต่ำของลูกจ้างรายวัน นโยบายเบี้ยยังชีพคนชราและผู้พิการ หรือนโยบายที่เกี่ยวกับระบบการประกันสุขภาพอื่น ๆ เป็นต้น แต่ชาวบ้านจะไม่สามารถรับรู้และทำความเข้าใจเรื่องราวทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาสาธารณะอื่น ๆ หรือประเด็นปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคมการเมืองทั้งในระดับชาติและในระดับท้องถิ่นได้

ดังนั้น ตามทัศนคติของชาวบ้านเรื่องการเมืองจะมีความสำคัญกับเขาก็ต่อเมื่อมีการเลือกตั้งผู้แทนฯ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วในช่วงฤดูกาลแห่งการเลือกตั้งผู้แทนฯ ชาวบ้านมักจะให้ความสนใจเป็นพิเศษ และจะนิยมเลือกนักการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่ตนเองชื่นชอบ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ มากกว่าจะให้ความสนใจทำการวิเคราะห์นักการเมืองดังกล่าวว่า มีคุณสมบัติครบถ้วนหรือไม่ หรือเคยมีประสบการณ์การบริหารงานการเมืองที่ประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวมาหรือไม่ เมื่อขาดหลักการวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผลดังกล่าว จึงทำให้ชาวบ้านไม่สามารถประเมินคุณค่าหรือตัดสินใจเลือกนักการเมืองที่ดีและมีประสิทธิภาพได้ ในบางครั้งก็มักจะถูกระดม (Mobilized) หรือถูกโน้มน้าวชักจูงให้มีการเลือกผู้แทนฯ ตามคำบอกกล่าวจากหัวหน้าชุมชน ซึ่งมักเป็นผู้นำชุมชนหรือกลุ่มอิทธิพลภายในชุมชนท้องถิ่น ผลตามมามีคือ ทำให้ชาวบ้านขาดความเป็นอิสระ (Autonomous) ในการตัดสินใจเลือกผู้แทนด้วยตนเอง และยังเป็นช่องทางที่เอื้อผลประโยชน์ให้กับนักการเมืองบางรายที่ทุจริตได้เข้ามาทำการซื้อสิทธิ์ขายเสียง จะเห็นได้ว่าการรับรู้และความเข้าใจของชาวบ้านในหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่มีต่อระบบการเมือง ดังที่กล่าวมาแล้ว จึงเป็นการเมืองเพื่อการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างนักการเมืองและชาวบ้าน มากกว่าการเมืองเชิงอุดมการณ์แบบประชาธิปไตย

ดังคำกล่าวของ นายอี (นามสมมติ) (interview, November 28, 2021) นักวิชาการคนหนึ่ง ที่กล่าวว่า “...การเมืองยังไม่ได้อยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน มันเป็นลักษณะชั่วคราวชั่วคราว เข้ามาแล้วก็ไป พอให้ได้ตื่นเต้น พอเลือกตั้งเสร็จก็เป็นเรื่องของนักการเมืองที่จะต้องไปเถียงกันในสภา ชาวบ้านก็กลับไปเป็นราษฎร สนใจแต่ทำมาหากินเหมือนเดิม”

หรือคำกล่าวของ นายคำดี (นามสมมติ) (interview, July 26, 2021) นักการเมืองท้องถิ่นรายหนึ่ง ที่กล่าวว่า “...เมื่อมีการเลือกตั้ง ชาวบ้านจะเลือกผู้แทนคนที่เขาชื่นชอบ แต่เมื่อใกล้ถึงวันเลือกตั้ง ถ้าชาวบ้านได้รับเงินจากนักการเมืองคนใดมากที่สุด ก็จะเปลี่ยนใจไปเลือกคนนั้นทันที คนที่ชอบก็ไม่ได้ถูกเลือก”

จากปรากฏการณ์ข้างต้นได้ชี้ให้เห็นว่า การรับรู้และความเข้าใจของชาวบ้านที่มีต่อระบบการเมืองยังมีข้อจำกัดอยู่ เพราะมีการให้ความสำคัญเฉพาะ “ระบบการเลือกตั้ง” และการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันเท่านั้น ชาวบ้านยังไม่ได้มีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติที่ว่าตนเองได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองด้วย หรือระบบการเมืองมีความสำคัญกับเขา จนสามารถเข้าไปแทรกซึมอยู่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตได้ หากผู้คนส่วนใหญ่ยังมีทัศนคติและความเชื่อเช่นนี้แล้ว ก็ย่อมเป็นการยากต่อการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพในระยะยาวขึ้นมาได้ เพราะการสร้างประชาธิปไตยให้ได้นั้นต้องทำให้ประชาชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองด้วย (Inclusive Politics) (Goodin, 2003)

1.2 ค่านิยมการเชื่อฟังและยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ

ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีการรับรู้และมีความเข้าใจว่า เรื่องการเมืองเป็นสิ่งสำคัญและส่งผลกระทบต่อชีวิตตนเองระดับหนึ่ง แต่ไม่ได้มีความเชื่อมั่นว่าตนเองเป็นผู้มีอำนาจ มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงเรื่องราวทางการเมืองให้ดีขึ้น หรือสามารถกำหนดอนาคตความเป็นไปของบ้านเมืองได้

อันเป็นการบ่งบอกถึงว่าชาวบ้านยังไม่มีความรู้สึกถึงการมีสมรรถนะทางการเมืองมากพอ (Political Efficacy) เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว จึงส่งผลต่อความคิด ความเชื่อพื้นฐาน และทัศนคติความโน้มเอียงของชาวบ้านที่ว่า หน้าที่ในการเปลี่ยนแปลงเรื่องราวทางการเมืองไม่ใช่หน้าที่ของตนเอง แต่เป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชน นักการเมือง ข้าราชการ หรือกลุ่มคนที่มีความรู้ ซึ่งก็คือกลุ่มคนที่มีอำนาจเท่านั้น และถึงแม้ว่าจะมีการรับฟังติดตามข่าวสารทางการเมืองอยู่บ้าง แต่ก็ไม่มีโอกาสในการเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองในเชิงลึกกระหว่างกัน ทำให้ขาดหลักการวิเคราะห์ข้อมูลทางการเมืองที่เป็นเหตุเป็นผลหลายคนรอรับฟังติดตามข้อมูลข่าวสารจากผู้นำมาตลอด จนทำให้เกิดจารีตประเพณีเรื่องความเชื่อใจและไว้วางใจในตัวผู้นำ รวมถึงยอมมอบอำนาจให้ผู้นำเป็นผู้คิด ผู้ตัดสินใจดำเนินกิจกรรมสาธารณะแทนตน โดยมีความคาดหวังว่าผู้นำจะคอยให้การช่วยเหลือ สนับสนุน คำจูงใจให้ชาวบ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จนกลายเป็นค่านิยมการอุปถัมภ์คำจูงใจอย่างแนบแน่นระหว่างผู้นำกับชาวบ้าน เพราะชาวบ้านเชื่อว่าตนไม่มีความรู้ เป็นผู้ที่อยู่ในสถานะที่ด้อยกว่าจึงต้องเคารพเชื่อฟัง อ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ที่มีอำนาจ

ในส่วนการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางการเมือง ชาวบ้านมักจะเห็นคล้อยตามความคิดเห็นของผู้นำเสมอ เพราะเกรงว่าหากแสดงความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างจากผู้นำจะทำให้เกิดความขัดแย้ง เป็นภัยร้ายกับตน อันมีลักษณะเป็นการยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ หรือแม้แต่การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การเลือกผู้แทนฯ ชาวบ้านบางรายก็ตัดสินใจเลือกตามผู้นำ หรือมอบอำนาจการตัดสินใจเรื่องทางการเมืองอื่น ๆ ให้กับผู้นำชุมชนรับผิดชอบแทนตนอยู่เสมอ ๆ ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองหลักแบบผู้นำอุปถัมภ์คำจูงใจผู้ตาม หรือเชื่อผู้นำ ทำให้ชาวบ้านไม่สนใจติดตามตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้นำหรือผู้มีอำนาจ จนบางครั้งทำให้ผู้นำใช้อำนาจตามความเคยชิน และได้กลายเป็นค่านิยมที่ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคและเท่าเทียมกันของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่ร่วมกันเป็นด้านหลักของชาวบ้านในหมู่บ้านมานานในลักษณะเช่นนี้ นับว่าไม่มีส่วนช่วยสนับสนุนคำจูงใจต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

1.3 ความเชื่อในเรื่องโชคชะตาวาสนา และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์

การศึกษาพบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านโดยทั่วไปมักมีความคิด ความเชื่อ ที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่เป็นด้านหลักมานาน ที่ว่า ชีวิตความเป็นอยู่ของตนเป็นเรื่องของโชคชะตาวาสนา และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ความเชื่อเช่นนี้ วิเคราะห์ได้ว่าเป็นผลมาจากอิทธิพลของพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน (Folk Buddhism) (Natsupa, 1997) ซึ่งรวมถึงความเชื่อในเรื่องบาปบุญ ทำดีได้ดี ฟ้าสาบเทวดา โดยมีอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์เข้ามาผสม ทั้งหมดนี้สะท้อนอยู่ในรูปของโลกทัศน์ และในวัฒนธรรมประเพณีอันปรากฏให้เห็นได้ในชีวิตประจำวัน ดังเช่น การที่ชาวบ้านมักกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอโชคให้ตนประสบพบเจอกับความเจริญก้าวหน้าในชีวิต และหากพบเจอกับปัญหาหรืออุปสรรคใด ๆ ก็มักจะคิดว่าเป็นเพราะตนเกิดมาโชครชะตาวาสนาเป็นเช่นนี้ ทำให้ปล่อยวางเฉยกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชีวิต ความคิดความเชื่อแบบดั้งเดิมของชาวบ้านในลักษณะเช่นนี้ ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องตรงจุดได้ เมื่อชาวบ้านพบเจอกับปัญหาก็ก็นิยามรวมกลุ่มดินร่นต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลง

ชีวิตความเป็นอยู่หรือเปลี่ยนแปลงชุมชนของตนให้ดีขึ้น โดยมองว่าตนเองไม่มีความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรขึ้นมาได้ ดังเช่น เมื่อพบเจอกับปัญหาอุปสรรคมาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ฯลฯ ที่เกิดจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ดิน ฟ้า อากาศ น้ำที่แห้งแล้ง ทำให้มีผลผลิตทางการเกษตรที่น้อยและราคาต่ำ ชาวบ้านก็มักจะปล่อยให้ปัญหาขึ้นแบบเดิม ๆ ไม่มีการแก้ไข ปัญหาอย่างถูกต้องและจริงจัง ยังคงทำเกษตรกรรมแบบตามมีตามเกิด สุดท้ายก็โทษที่โชคชะตาว่าสนาชีวิตที่ไม่เข้าข้างตน แทนที่จะร่วมมือกันเพื่อคิดหาทางแก้ไขปัญหาแบบใหม่ เช่น ร่วมมือกันสร้างฝายน้ำ ชุมชนเพื่อป้องกันภัยแล้ง หรือหาวิธีการปรับหน้าดินให้มีสภาพเหมาะสมกับการเพาะปลูก ความคิดความเชื่อในโชคชะตาว่าสนาเช่นนี้ ทำให้ชาวบ้านขาดการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ ๆ คอยหวังแต่จะพึ่งพาผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า เช่น ผู้นำ นักการเมือง และข้าราชการจนเกิดเป็นค่านิยมของระบบอุปถัมภ์

ดังคำกล่าวของ นายบุญ (นามสมมติ) (interview, January 25, 2021) ชาวบ้านอาชีพเกษตรกรรมรายหนึ่ง ที่กล่าวว่า “...ความเป็นอยู่ของชาวบ้านก็ดีบ้างไม่ดีบ้าง ยามแล้งไม่มีฝน พืชผลทางการเกษตรก็ไม่ได้ เราก็หวังว่าสักวันฝนฟ้าจะมา น้ำในนาจะเต็ม พอได้อยู่ได้กิน เกษตรกรคนจนจนอย่างเราจะไปหวังรวยได้ยังไง วาสนามีเท่านั้น ไม่ได้ร่ำเรียนสูงเหมือนเขา ก็หวังสักวันจะมี ส.ส. ที่เขาเป็นคนดี คนเก่งมาช่วยเรา”

ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีชาวบ้านจำนวนไม่น้อย ที่ยังยึดมั่นในความเชื่อ ค่านิยม และประเพณีแบบดั้งเดิมอยู่ กล่าวคือ คนยังเชื่อถือในเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ภูตผีปิศาจไสยศาสตร์ ของขวัญและโชคลางอยู่มาก และสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่พึ่งทางใจหรือความหวังของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประสบปัญหาหรือความเดือดร้อน จึงเป็นการยากที่ชาวบ้านโดยทั่วไปจะยึดหลักเหตุผล รู้จักคิดวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ หรือมองโลกตามความเป็นจริง สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ วิเคราะห์ได้ว่าเนื่องมาจากการที่สังคมไทยเป็นสังคมที่โดยทั่วไปผู้คนมิได้มีจิตสำนึกทางวิทยาศาสตร์ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือไม่คิดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ดังนั้นจึงมีความศรัทธาเชื่อถือในเรื่องราวและบุคคลต่าง ๆ ได้อย่างสนิทใจ ทั้ง ๆ ที่ไม่สมควรจะเป็นเช่นนั้น ประกอบกับขาดการศึกษาค้นคว้าและการวิเคราะห์ตามหลักวิชาการ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงอันเชื่อถือได้ การขาดข้อเท็จจริง ได้เปิดโอกาสให้มีการสร้างความเท็จที่อ้างว่าเป็นความจริง อันมีผลทำให้เกิดความสับสนแก่สาธารณชนแทบจะทุกเรื่อง ขณะที่สาธารณชนไทยยังขาดอำนาจในการวิเคราะห์ (Analytical Power) ก็ยิ่งทำให้สังคมไทยดำเนินไปด้วยความเชื่อในเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์อยู่เป็นอย่างมาก (Na Pombejra, 2009) ซึ่งความคิดความเชื่อทั้งหมดนี้ ย่อมไม่เอื้อต่อการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยสอนให้คนมีเหตุผล สอนให้คนมองโลกตามความเป็นจริง

2. ด้านแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของชาวบ้าน อันเป็นการมองในแง่พฤติกรรมหรือการแสดงออกทางการเมือง มีลักษณะดังต่อไปนี้

2.1 วัฒนธรรมการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวม

จากการศึกษา พบว่า หลังจากชาวบ้านได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งเสร็จสิ้นแล้ว

ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็กลับเข้าไปสู่วิถีชีวิตที่มุ่งการทำมาหากินเพื่อเลี้ยงชีพ ทำไร่ไถนา ทำสวน และรับจ้างรายวันเช่นเดิม แต่ละเลยต่อความสนใจและการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในชีวิตประจำวันในด้านอื่น ๆ เช่น ด้านการติดตามตรวจสอบการทำงานของผู้นำหรือผู้มีอำนาจ นักการเมือง หรือเจ้าหน้าที่รัฐว่ามีความโปร่งใส หรือมีความรับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญหาสาธารณะในชุมชนท้องถิ่นหรือไม่ รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายการพัฒนาชุมชน หรือการต่อต้าน/คัดค้านนโยบายหรือโครงการที่ไม่เห็นชอบ เพราะมีความเห็นว่าเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมน้อย เป็นต้น

เหตุที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวม เพราะชาวบ้านมีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติที่ว่า หน้าที่ในการเรียกร้องผลประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชนหรือกลุ่มปัญญาชนที่มีความรู้เท่านั้น และตนมีสถานะเป็นเพียงชาวบ้านไม่กล้าเข้าไปโต้เถียงขัดแย้งกับผู้มีอำนาจที่เป็นเจ้าเป็นนาย เพราะกลัวความเดือดร้อนที่จะได้รับ กอปรกับชาวบ้านไม่มีข้อมูลทางการเมืองที่เพียงพอ ที่จะทำการประเมินหรือตัดสินใจว่าจะต้องดำเนินการตรวจสอบอำนาจรัฐได้อย่างไร

ดังเช่น คำกล่าวของ นายอ่ำ (นามสมมติ) (interview, January 25, 2021) ชาวบ้านอาชีพค้าขาย ที่ได้แสดงถึงความรู้สึกเรื่องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการตรวจสอบผู้มีอำนาจ ซึ่งเขากล่าวว่า “...จะเข้าไปตรวจสอบข้าราชการอะไรเขา เขาเป็นเจ้าเป็นนาย เราไม่มีความรู้เราก็ออยู่เฉย ๆ นี่แหละ อีกอย่างไม่ใช่หน้าที่ของชาวบ้าน ปล่อยให้มันเป็นหน้าที่ของผู้นำ ที่เขารู้กว่าเราทุกอย่าง ถ้าหากข้าราชการไม่ได้เป็นคนดี ก็จะมีคนที่เขากล้าเขารู้ไปตรวจสอบเองนั่นแหละ”

....และคำกล่าวของ พ่อเทา (นามสมมติ) (interview, January 14, 2021) คณะกรรมการหมู่บ้าน ที่กล่าวว่า “...ตั้งแต่เกิดมาอยู่บ้านนี้มา 40 กว่าปีแล้ว เป็นคนเก่าคนแก่ สำหรับเรื่องการเมืองชาวบ้านก็ไม่มีอะไรมา ผู้ว่าอย่างไร ข้าราชการอย่างไรก็ทำตามกันไปหมด”

จากปรากฏการณ์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ค่านิยม ทัศนคติ และพฤติกรรมของชาวบ้านที่มีต่อความสนใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ยังไม่มีความเข้มข้นเพียงพอที่จะทำให้เกิดการรักษากำหนดผลประโยชน์ของส่วนรวม อันมีลักษณะของการเป็นพลเมือง (Citizenship) ที่มีจิตสำนึกรับผิดชอบทางการเมือง ซึ่งพร้อมที่จะขับเคลื่อนต่อสู้กับอำนาจรัฐที่ไม่ชอบธรรม เพื่อนำชุมชนสังคมไปสู่ระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพได้ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เราอาจวิเคราะห์ได้ว่า

ประการแรก ในอดีตเป็นผลเนื่องมาจากมรดกทางประวัติศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อระบบการเมือง สังคมและวัฒนธรรมของไทย กล่าวคือ จากอิทธิพลของการจัดระเบียบการปกครองแบบโบราณของไทย ที่แบ่งคนออกเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นปกครองที่ประกอบด้วย กษัตริย์ ขุนนาง เชื้อพระวงศ์ และสอง ชั้นได้ปกครอง ได้แก่ ไพร่ และข้าทาส โดยมีแนวคิดเบื้องหลัง คือ ต้องการควบคุมกำลังคนหรือแรงงานเป็นประเด็นสำคัญ แม้ว่าจะมีการยกเลิกระบบไพร่และทาส และมีการปฏิรูปการปกครองจากระบบศักดินามาเป็นการปกครองแบบใหม่ให้เหมือนตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ก็ยังเป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่กษัตริย์ยังเป็นศูนย์กลางของอำนาจ และยังคงให้ความสำคัญกับการควบคุมประชาชนในพื้นที่ทั่วประเทศ ประชาชนยังไม่สามารถเข้าถึงเรื่องสิทธิเสรีภาพทางการเมืองได้ เนื่องจาก

รัฐในสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นรัฐราชการที่รวมศูนย์อำนาจในการบริหารทรัพยากรแต่เพียงผู้เดียว ชุมชนและราษฎรในชาติไม่สามารถมีอำนาจเหนือทรัพยากรและจัดการปกครองตนเองได้ ในสังคมแบบนี้ยังได้ก่อให้เกิดค่านิยมบางประการที่ทำให้เกิดการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวมและไม่เอื้อต่อการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ การไม่กล้าโต้แย้งกับผู้มีอำนาจ การยอมตนในฐานะไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ฯลฯ ผลตามมา คือ ทำให้ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบทางการเมือง มีลักษณะเป็นผู้ตามนิงเฉยกับปัญหาของบ้านเมือง (Bamrungsuk & Loetphanitchakun, 2009; Promgird, 2000; 2016) และแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 มาเป็นประชาธิปไตยของไทยแล้ว แต่ก็ไม่ได้ปรับเปลี่ยนให้ราษฎรเป็น “พลเมือง” ประชาชนส่วนใหญ่ยังปฏิบัติตนเยี่ยงราษฎรดั้งเดิม

ประการที่สอง ในสังคมยุคปัจจุบันเกิดจากการถูกกดทับด้วยอำนาจที่เหนือกว่าของทุนและรัฐ ดังเช่น เกษตรกรถูกพ่อค้าคนกลางกดราคาพืชผลทางการเกษตร หรือการถูกเอารัดเอาเปรียบราคาค่าเช่าที่ดิน และการถูกบุกรุกพื้นที่สาธารณะในชุมชนเพื่อประกอบธุรกิจของกลุ่มนายทุนและบริษัทขนาดใหญ่ เป็นต้น กอปรกับชาวบ้านคนธรรมดาสามัญผู้ซึ่งขาดแคลนทุนทรัพย์ ขาดข้อมูลความรู้ และขาดที่ปรึกษาที่มีความเชี่ยวชาญในทางวิชาการเข้ามาช่วยเหลือดูแล จึงทำให้มีอำนาจในการต่อรองผลประโยชน์ทางการเมืองน้อยเมื่อเทียบกับกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ เมื่อตนเองรู้สึกว่าจะไม่สามารถทำอะไรได้หรือ “เสียงตนเองดังไม่พอ” จึงนำมาสู่การมีพฤติกรรมวางเฉยต่อปัญหาของส่วนรวม ในขณะเดียวกัน สังคมภาคชนบทในระยะหลังอำนาจรัฐได้เข้ามากดทับการรวมกลุ่ม และการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างอิสระของประชาชนตามการใช้สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย โดยผ่านโครงการส่งเสริมความมั่นคงของหน่วยงานรัฐในรูปแบบต่าง ๆ การถูกกดทับด้วยอำนาจรัฐเช่นนี้ ทำให้เกิดวัฒนธรรมการวางเฉยไม่ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม และยังทำให้ชาวบ้านไม่มีโอกาสนำเอาศักยภาพและความรู้ของตนมาใช้ในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านของตนเองได้ รวมถึงความรู้สึกที่ว่าตนเองนั้นมีความต่ำต้อยน้อยวาสนา

ดังเช่น คำกล่าวของ นายชิดชอบ (นามสมมติ) (interview, March 19, 2021) นักเคลื่อนไหวคนหนึ่ง ที่ได้แสดงถึงความรู้สึกต่อชาวบ้านเรื่องการถูกกดทับด้วยอำนาจที่เหนือกว่าของทุนและรัฐ ซึ่งเขากล่าวว่า “...ชาวบ้านอีสานมักจะถูกกดทับจากคนที่มีอำนาจอยู่เสมอ จนทำให้เขาไม่สามารถแสดงศักยภาพที่มีอยู่ออกมาได้ หากมีเวทีที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาดัง ๆ ของชุมชน เราจะพบว่าชาวบ้านเป็นปราชญ์ที่มีภูมิปัญญาไม่แพ้กลุ่มปัญญาชนอื่น ๆ”

และคำกล่าวของ นายทิวี (นามสมมติ) (interview, November 15, 2021) นักคิดอิสระคนหนึ่ง ที่กล่าวว่า “...คนอีสานถูกกดทับมานานในเรื่องความรู้ความเข้าใจ มักถูกสอนให้ยอมรับผู้มีอำนาจ และยอมรับว่าตนเองต่ำต้อยน้อยวาสนา” เมื่อการเรียกร้องผลประโยชน์ทางการเมืองของกลุ่มชนชั้นล่างไม่เกิดผล ยิ่งส่งผลต่อความเชื่อมั่นในระบบการเมืองของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายต่อการเมือง ไม่สนใจเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และมี้วางเฉยต่อผลประโยชน์ของส่วนรวม

เพราะเชื่อว่าตนเองไม่มีสมรรถนะในการเปลี่ยนแปลงชุมชนสังคมให้ดีขึ้นได้โดยข้อเท็จจริงแล้ว การพัฒนาหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่ง โดยส่วนใหญ่ มักจะถูกกำหนดมาจากความต้องการของกลุ่มคนส่วนน้อยที่เป็นอภิสิทธิ์ชน เช่น กลุ่มผู้ประกอบการหรือนักการเมือง เจ้าของที่ดิน นายทุนผู้ประกอบการ ผู้นำหรือผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น รวมถึงบรรดาข้าราชการประจำ ประชาชนคนธรรมดาสามัญ มิได้มีอำนาจเต็มในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของหมู่บ้านตนเอง (Kamonttrakul, 2009)

ดังคำกล่าวของ นายสิงห์ (นามสมมติ) (interview, April 11, 2021) ชาวบ้านอาชีวะเกษตรกรรายหนึ่ง ที่กล่าวว่า “...เวลามีโครงการพัฒนาหมู่บ้าน คนที่รับรู้ข้อมูลเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการท้องถิ่นและนักการเมือง ชาวบ้านไม่ได้รับรู้ข้อมูลทุกคน ถึงรู้ก็น้อย เช่น ผู้นำชุมชน บางครั้งชาวบ้านยื่นเสนอความต้องการเรื่องการจัดหาแหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตร แต่การอนุมัติขึ้นอยู่กับนักการเมืองท้องถิ่นและข้าราชการอยู่ดี ชาวบ้านจึงไม่ได้มีส่วนช่วยกำหนดหรือมีส่วนร่วมทางการเมืองจริง ๆ ลักๆ” เมื่ออำนาจในการจัดการดูแลตนเองของราษฎรยังไม่เกิดขึ้น ในท้ายที่สุดทำให้แนวคิดประชาธิปไตยไทยต้องผูกติดอยู่กับการให้บริการของรัฐ เพราะราษฎรต้องเอาชีวิตของตนไปผูกติดกับเจ้าหน้าที่รัฐและผู้มีอำนาจ จนกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองหลักของการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวมที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่มาช้านานในภาคชนบทไทย (Promgird, 2016)

2.2 มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น แต่มีบรรทัดฐานการพูดคุยถกเถียงในเรื่องราวทางการเมืองหรือประเด็นปัญหาสาธารณะร่วมกันน้อยเช่นเดิม

จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านที่ศึกษามีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย กล่าวคือ ชาวบ้านให้ความสนใจรับฟังและติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมืองที่หลากหลายช่องทางมากขึ้น เช่น โทรศัพท์ วิทยุ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่ชาวบ้านมีการรับฟังข้อมูลข่าวสารทางการเมืองช่องทางเดียว คือ หอกระจายข่าวหมู่บ้าน ในยุคหลังหอกระจายข่าวของหมู่บ้านจึงถูกลดความสำคัญลง กลายเป็นเพียงช่องทางการประชาสัมพันธ์ของผู้นำกับชาวบ้านเพื่อนัดหมายให้มาประชุมหรือแจ้งงานบุญประเพณี หรือข่าวสารของทางราชการเท่านั้น อย่างไรก็ตาม แม้ในปัจจุบันชาวบ้านมีการติดตามและรับข่าวสารโดยผ่านทางโทรศัพท์สมาร์ทโฟน เช่น line หรือ Facebook ซึ่งเป็นช่องทางที่มีความทันสมัยมากขึ้น แต่ก็มี การพูดคุยถกเถียงกันในเรื่องราวทางการเมืองน้อยเช่นเดิม ยกเว้นเฉพาะแต่ในกลุ่มผู้นำเท่านั้น ที่มีการพูดคุยถกเถียงกันในเรื่องราวทางการเมือง เพราะผู้นำชุมชนมักมีความเชื่อมโยงกับนักการเมือง และบางคนก็เตรียมตัวเพื่อเป็นนักการเมืองท้องถิ่นต่อไป จึงมีความจำเป็นที่จะต้องหมั่นศึกษาหาข้อมูลหรือความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ทางการเมืองอยู่เสมอ

ในกลุ่มชาวบ้านที่สนใจรับฟังและติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมืองหลายช่องทาง เช่น โทรศัพท์ วิทยุ โทรศัพท์เคลื่อนที่มากขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้มีฐานะระดับปานกลาง ประกอบอาชีพอยู่ในหน่วยงานของรัฐหรือเป็นเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง ไม่ต้องรับจ้างรายวันเป็นอาชีพหลัก จึงทำให้มีกำลังทรัพย์ในการจัดซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรับฟังข้อมูลข่าวสารทางการเมืองโดยจะมีช่วงอายุระหว่าง 40 - 60 ปี เหตุผลที่กลุ่มนี้ให้ความสนใจติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมืองเพราะไม่ต้องคอยกังวลใจ หรือใช้ชีวิตแบบเร่งรีบในการหารายได้เพื่อการดำรงชีพ จึงมีเวลาเพียงพอ

เพื่อที่จะติดตามข่าวสารทางการเมือง เช่น ข่าวสารเกี่ยวกับนโยบายพรรคการเมือง นโยบายสวัสดิการต่าง ๆ รวมไปถึงการเข้ารับฟังข้อวิจารณ์เกี่ยวกับการทำงานของนักการเมืองและข้าราชการในรายการจากสื่อ แต่ส่วนใหญ่แล้วเป็นการรับฟังและติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมืองเพื่อการพูดคุยในวงสนทนาเล็ก ๆ เท่านั้น เมื่อพูดคุยสนทนากันเสร็จแล้ว ก็ต่างแยกย้ายไปทำงานตามหน้าที่ของตนเอง แต่ไม่ได้มีการแลกเปลี่ยนถกเถียงเพื่อการวิพากษ์วิจารณ์ อันจะนำไปสู่แนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนหมู่บ้าน และการเมืองระดับชาติ ทั้ง ๆ ที่เป็นกลุ่มคนที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจดีกว่ากลุ่มคนอื่น อันแสดงให้เห็นว่าแม้ชาวบ้านมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น แต่ก็ยังติดอยู่กับบรรทัดฐานเดิม คือความไม่สนใจเรื่องของส่วนรวม

โดยสรุป แม้ว่าชาวบ้านจะให้ความสนใจและมีการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองมากขึ้นกว่าในอดีต แต่ก็ยังไม่มีบรรทัดฐานของการพูดคุยถกเถียง และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมืองที่มากเพียงพอ อันจะนำไปสู่การมีวัฒนธรรมการเสวนาแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมืองระหว่างกัน เพื่อถกเถียงถึงประเด็นปัญหาสาธารณะ และเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาทางการเมืองร่วมกัน อันจะมีส่วนช่วยให้เกิดจิตสำนึกต่อความรับผิดชอบทางการเมือง และช่วยสนับสนุนคำจูงให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยขึ้นมาได้ ในขณะที่ข้อมูลทางวิชาการได้ชี้ให้เห็นว่า ในวัฒนธรรมของการที่ผู้คนมีโอกาสได้ถกเถียงพูดคุย หรือการเสวนากันในเรื่องประเด็นปัญหาของสาธารณะ (Public Dialogue) ถือว่าเป็นลักษณะสำคัญมากที่สุดประการหนึ่งของประชาธิปไตย (Sen, 2000) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนให้ผู้คนมีการถกเถียงพูดคุยกัน หรือมีการสนทนาในหัวข้อเรื่องที่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมหรือชุมชนส่วนรวม จะช่วยทำให้ประชาธิปไตยเกิดขึ้นได้ ดังคำพูดของ West (2004) ที่ได้สรุปไว้อย่างน่าฟังว่า “ไม่มีประชาธิปไตยที่ไหนสามารถอยู่รอดได้โดยปราศจากวัฒนธรรมของการวิพากษ์วิจารณ์ การพูดคุยสนทนา และการถกเถียงกันในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนหรือสังคมโดยส่วนรวม” ขณะที่การปรึกษาหารือเพื่อหาทางออกด้วยกัน (Deliberation) การอภิปรายร่วมกัน (Discussion) และการถกเถียงด้วยกัน (Debate) ยังมีความสำคัญยิ่งสำหรับประชาชน ในการประเมินผลการดำเนินงานของรัฐบาลและนโยบายของรัฐบาล เนื่องจากในระบบสาธารณะที่เปิดกว้างไม่เพียงแต่จะเปิดโอกาสให้ปัจเจกชนได้นำเสนอข้อมูลและเหตุผลต่าง ๆ ของตนเองได้เท่านั้น แต่ยังทำให้ประชาชนสามารถหาข้อตกลงกันเพื่อเสนอแนวทางที่มีคุณค่า ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบวิถีชีวิตชุมชนของตนเองร่วมกันได้อีกด้วย (Habermas & Rehg, 1966; Munch, 1991)

2.3 วัฒนธรรมหลักเฝ้าระวังการเผชิญหน้าและความขัดแย้งในประเด็นทางการเมือง

จากการศึกษาพบว่า เมื่อมีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือเรื่องปัญหาสาธารณะในชุมชนร่วมกันระหว่างผู้นำกับชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นต่อกิจกรรมการพัฒนาของหมู่บ้านในที่สาธารณะ เช่น ศาลาประชาคมหมู่บ้าน ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ โดยภาพรวม ชาวบ้านมักจะให้ความสนใจและให้ร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมการประชุมเป็นอย่างดี แต่ในช่วงเวลาที่ผู้นำได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ซักถาม หรือให้แสดงความคิดเห็นต่อที่สาธารณะ ชาวบ้านมักจะแสดงออกท่าทีที่เขินอาย ไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือแสดงจุดยืนทางการเมืองของตน มีเพียงผู้นำ

หรือกลุ่มคณะกรรมการฯ เท่านั้นที่จะเปิดประเด็นพูดคุยหรือแสดงความคิดเห็นต่อที่สาธารณะ ส่วนชาวบ้านมักเห็นคล้อยตามความคิดเห็นของผู้นำอยู่เสมอ มีชาวบ้านจำนวนน้อยมากที่จะกล้าแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะที่แตกต่างออกไปจากความคิดเห็นของผู้นำ เหตุผลที่เป็นเช่นนี้เพราะชาวบ้านมีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ เรื่องความเกรงใจผู้ใหญ่หรือผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าตน ด้วยเกรงว่าหากตนแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันทางการเมือง หรือโต้แย้งถกเถียงอย่างตรงไปตรงมาจะทำให้เกิดความขัดแย้งได้ ผลตามมามีอาจทำให้เกิดความไม่พอใจในกลุ่มผู้นำ และอาจส่งผลให้ผู้นำไม่ให้การช่วยเหลือหากตนมีเรื่องเดือดร้อนเกิดขึ้น ดังนั้นชาวบ้านจึงมักแสดงออกซึ่งอุปนิสัย ทำที การพูดจาที่เห็นด้วยและประนีประนอมคล้อยตามความคิดเห็นของผู้นำอยู่เสมอ แม้ว่าภายในใจจะไม่เห็นด้วยก็ตาม

ดังเช่น คำกล่าวของ นางแสงใจ (นามสมมติ) (interview, January 22, 2021) ชาวบ้านอาชีพรับจ้างรายหนึ่ง ที่ได้แสดงถึงความรู้สึกว่า *“...เวลาผู้นำถาม ให้ตอบหรือยกมือว่าเห็นด้วย แม้ยกมือตลอดนะ แต่ให้แสดงความคิดเห็นอะไร แม้ไม่กล้า ไม่เคยพูดเลยสักครั้ง เอาตามทีประชุมเสียงส่วนใหญ่ที่ผู้นำเขาสรุปไว้แล้ว การประชุมงานก็เสร็จลงไปด้วยดี ไม่มีปัญหาอะไร”*

จากคำพูดดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการมีลักษณะของการประนีประนอมสูง นอกจากนี้ในหมู่บ้านด้วยตนเอง หากมีโอกาสเสวนาพูดคุยเรื่องราวทางการเมืองกับกลุ่มเพื่อนฝูงหรือเพื่อนบ้าน เพื่อแสดงถึงทัศนะว่าขึ้นชอบหรือไม่ขึ้นชอบนักการเมืองคนใด หรือพรรคการเมืองใด ก็มักจะพูดคุยเฉพาะกลุ่มที่มีความขึ้นชอบเหมือนกันเพื่อทำให้บทสนทนาที่มีความราบรื่น เป็นการลดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้น ส่วนบุคคลที่ชาวบ้านรับรู้ว่ามีความเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกัน ก็จะงดประเด็นการสนทนาพูดคุยเรื่องราวทางการเมืองและจะหลีกเลี่ยงหันไปสนทนากันในเรื่องอื่นแทน หรือหากเลี่ยงไม่ได้ก็จะแสดงออกว่าตนพอใจไปด้วย ทั้ง ๆ ที่ในใจอาจมีความรู้สึกขัดแย้งและไม่เห็นด้วยทั้งหมดนี้คือวัฒนธรรมทางการเมืองหลักที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่มานานในหมู่บ้าน

ผลที่ตามมาจากการมีค่านิยม และบรรทัดฐานของชาวบ้านในเรื่องดังกล่าว ทำให้ไม่มีโอกาสในการถกเถียงเรื่องราวทางการเมืองอย่างเปิดกว้างและเป็นเหตุเป็นผล เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและข้อสรุปที่ถูกต้อง อันจะช่วยให้ชาวบ้านสามารถวิเคราะห์เรื่องราวทางการเมือง และช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ทางการเมือง รวมถึงการมีความอดทนอดกลั้นยอมรับฟังความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกันได้ ทั้งหมดนี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญของหลักการประชาธิปไตย จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นข้างต้นนี้ สามารถอธิบายเหตุผลในทางวิชาการได้ว่า คนไทยส่วนใหญ่โดยทั่วไปยังรักสงบอยู่ มักหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและความขัดแย้ง (Conflict Avoidance) และโดยทั่วไปคนไทยมีความอดทนต่อการถูกเอารัดเอาเปรียบ มีนิสัยถ่อมตัว เกรงใจผู้อื่น รวมทั้งความสุภาพทำให้คนไทยไม่ชอบวิพากษ์วิจารณ์คัดค้านผู้อื่นต่อหน้า อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการยึดหลักทางสายกลางจะมีส่วนดีที่ช่วยทำให้คนไทยรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว ชอบการประนีประนอม มากกว่าการหักหาญน้ำใจกันก็จริง แต่ก็มีอยู่เสมอที่มีกรนำเอาหลักการนี้มาใช้ในทางที่ผิด จนเป็นผลทำให้ไม่มีความกล้าหาญในการตัดสินใจที่เด็ดขาดอย่างหนึ่งอย่างใดลงไป และยังทำให้การตัดสินใจแก้ปัญหาใด ๆ ทำได้ยากอีกด้วย (Nakata, 2012) ซึ่งผลการศึกษาทั้งหมดสามารถสรุปได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 วัฒนธรรมทางการเมืองหลักของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น

ประเภทของวัฒนธรรมทางการเมืองหลัก (Types of Principal Political Culture)	
ความโน้มเอียงทางด้านอัตวิสัย	แบบแผนพฤติกรรมทางการเมือง
• ความเชื่อว่าการเมืองคือการเลือกตั้งและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน • ค่านิยมการเชื่อฟังและยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ • ความเชื่อในโชคชะตา วาสนา	• วัฒนธรรมการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวม • การรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น แต่ไม่มีการพูดคุยถกเถียงในประเด็นปัญหาสาธารณะร่วมกัน • วัฒนธรรมหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและความขัดแย้งในประเด็นทางการเมือง

อภิปรายผล

บทความวิจัยนี้ เป็นการเสนอผลการวิเคราะห์ทางสังคมวิทยาการเมือง อันมาจากการตั้งคำถามการวิจัยที่ว่า แบบแผนของวัฒนธรรมทางการเมืองหลักในชุมชนท้องถิ่นอีสานมีลักษณะอย่างไร ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การหาคำอธิบายถึงแบบแผนของความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมของชาวบ้านที่ปรากฏอยู่อย่างเด่นชัดเป็นด้านหลักมานาน ที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมือง และที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยต่อไป ผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่เป็นด้านหลักของหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ สามารถจำแนกได้ตามกรอบแนวคิดของ Brown (1984) แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ดังต่อไปนี้ คือ **กลุ่มที่หนึ่ง ความโน้มเอียงด้านความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของชาวบ้านที่มีต่อระบบการเมือง** ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้ เช่น ความเชื่อว่าการเมือง คือการเลือกตั้งและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ค่านิยมการเชื่อฟังและยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ ความเชื่อในเรื่องโชคชะตาวาสนา และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ส่วน**กลุ่มที่สอง ด้านแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของชาวบ้าน** อันเป็นการมองในแง่พฤติกรรมหรือการแสดงออกทางการเมือง มีลักษณะดังต่อไปนี้ เช่น วัฒนธรรมการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวม ในกลุ่มคนซึ่งมีโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น แต่ไม่มีการพูดคุยถกเถียงในประเด็นปัญหาสาธารณะร่วมกัน วัฒนธรรมหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและความขัดแย้งในประเด็นทางการเมือง

นอกจากข้อสรุปที่ได้จากผลการศึกษาแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า บริบททางสังคมหรือชุมชนในแต่ละพื้นที่หรือภูมิภาคมีส่วนในการกำหนดวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่มาก (Wongtrangan, 1985) เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองได้รับอิทธิพลมาจากกระบวนการถ่ายทอดของครอบครัว ชุมชน ความเชื่อทางศาสนา จารีตประเพณีนิยมของคนในชุมชน นอกจากนั้นแล้ว วัฒนธรรมทางการเมืองของชุมชนหนึ่ง ๆ ยังเป็นผลผลิตของทั้งประวัติศาสตร์การรวมกลุ่มกันของผู้คนในชุมชนหรือในสังคม ประวัติชีวิต และประสบการณ์ของหมู่มวลชนสมาชิกในระบบสังคมการเมืองนั้น ๆ ด้วย (Pye, 1972; Nakata, 2012) ดังนั้นการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ถ่ายทอดนี้เองจึงก่อให้เกิดความรู้สึกนึกคิด

ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้คนในสังคมหรือในชุมชนที่เกี่ยวข้องในทางการเมืองที่แตกต่างกันด้วย

ประการต่อมา ในบทความนี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประชาธิปไตย เนื่องจากเห็นว่าคำว่า “ประชาธิปไตย” เป็นคำที่มีเสน่ห์และสร้างความชอบธรรมให้กับระบอบการเมืองทั่วโลกนับตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา นักคิดอย่าง Fukuyama (1992) ได้ถึงกับปาวประกาศชัยชนะของประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมหลังการล่มสลายของระบอบคอมมิวนิสต์มาแล้ว อย่างไรก็ตาม แม้จะประชาธิปไตยจะได้รับการยกย่อง แต่ในโลกตะวันตกก็เป็นที่ยอมรับกันว่า ประชาธิปไตยมีข้อบกพร่องอยู่หลายประการ และการดำรงอยู่ของประชาธิปไตยแบบตัวแทนไม่สามารถทำงานได้อย่างที่ควรจะเป็น (Nash, 2000) ในปัจจุบันจึงมีการยอมรับกันว่า ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้เข้มแข็งขึ้น เพราะประชาธิปไตยแบบตัวแทนยังไม่มีประสิทธิภาพมากพอที่จะให้หลักประกันเรื่องความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ (Rujanasaree, 2008) ผู้วิจัยเห็นว่า การจะพัฒนาประชาธิปไตยให้ได้นั้น เราต้องสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้ได้เสียก่อน และการจะสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นได้ เราจำเป็นต้องมีความเข้าใจถึงพื้นฐานของวัฒนธรรมทางการเมืองหลักในสังคมหรือชุมชนหนึ่ง ๆ ก่อนด้วย

แม้ว่าผลการศึกษาจะพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองหลักในชุมชนหมู่บ้านแห่งหนึ่งของอีสานเหนือ แสดงออกถึงการไม่เอื้อต่อประชาธิปไตยหลายประการ และผลการศึกษานี้ก็คล้ายกับการศึกษาของ Somwichian (1971) ในอดีตที่เคยศึกษาเรื่องประชาธิปไตยในเชิงวิถีสวนบพ ที่สะท้อนภาพรวมของสังคมชนบทไว้ว่า ชาวบ้านในชนบทมักจะเฉยเมยต่อเรื่องราวทางการเมือง มีชีวิตอยู่กับโรหยาภรณ์ เชื่อในคติบุญนำกรรมแต่ง และยึดถือตัวบุคคลมากกว่าระบบ เป็นต้น แต่ลักษณะเช่นนี้ก็ไม่ได้แตกต่างกับวัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเมืองมากนัก โดยเฉพาะในเรื่องทางการเมืองที่มีแนวคิดทางการเมืองแบบคับแคบและมีความเป็นอนุรักษนิยม กล่าวคือ ในสังคมไทยชนชั้นกลางแทนที่จะเข้ามามีบทบาทสำคัญทางการเมือง แต่กลับกลัวว่าการเมืองจะนำอันตรายมาสู่ตนเองและครอบครัว ขณะที่คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ก็พยายามหนีจากการเมืองให้ห่างไกลที่สุด (Rujanasaree, 2008) หากสภาพการณ์ยังคงเป็นเช่นนี้แล้ว การพัฒนาประชาธิปไตยที่แท้จริงย่อมเกิดขึ้นได้ยาก เพราะประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้นั้นผู้คนในสังคมส่วนใหญ่ต้องมีความตื่นตัวและสนใจเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง อันมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยหรือ “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง” นั่นเอง สาเหตุที่วัฒนธรรมทางการเมืองหลักของคนไทยเป็นเช่นนี้ เนื่องจากรัฐบาลทุกยุคสมัยไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างจริงจัง

ในบทความนี้จึงต้องการเสนอข้อถกเถียงให้เห็นว่า การพัฒนาประชาธิปไตยไทยที่ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบโครงสร้างและสถาบันทางการเมือง แต่ละเลยการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับประชาชนส่วนใหญ่นั้น ยากที่จะพัฒนาประชาธิปไตยไปสู่การมีเสถียรภาพได้ ดังที่ Huntington (1969) ได้ชี้ให้เห็นว่า การตื่นตัวและความสนใจในการเข้าร่วมกับกิจกรรมทางการเมือง คือวัฒนธรรมทางการเมืองที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย ขณะที่

Pye (1997) เห็นว่า ประเทศที่มีความเป็นประชาธิปไตยนั้นผู้คนในสังคมต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองด้วย แนวคิดทางสังคมวิทยาการเมืองย้ำว่า ระบบการเมืองการปกครองแบบใดแบบหนึ่งที่จะดำรงอยู่ได้ จะต้องอาศัยการมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อระบบการเมืองการปกครองดังกล่าวเป็นตัวค้ำจุน เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองคือรากฐานสำคัญของระบบการเมืองการปกครองนั้น ๆ วัฒนธรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย คือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง หมายความว่า ระบอบประชาธิปไตยจะมีเสถียรภาพได้ต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองเป็นตัวสนับสนุนค้ำจุนด้วย (Almond & Verba 1963; Faulks, 2000; Inglehart, 2000; Nakata, 2012; Promgird, 2013; 2016)

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ภายใต้โครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก (คปก.) รุ่นที่ 21 รหัสทุน PHD/0165/2561 ที่สนับสนุนทุนการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- Almond, G. A., & Verba, S. (1963). *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. Boston: Little, Brown & Company.
- Bamrungasuk, S., & Loetphanitchakun, S. (2009). *History of Thai politics from a socio-cultural perspective in the teaching document, the basic social and cultural background of Thai politics*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University. [in Thai]
- Boossabong, P. (2007). Access to way democracy of villagers: The first step towards the politics development of people sector. *King Prajadhipok's Institute Journal*, 6(2), 59-86. [in Thai]
- Brown, A. (1984). *Political culture and communist studies*. London: Macmillan.
- Chaithieng, T. (2017). Spiritual forest: Ecological and cultural heritage of indigenous peoples on land upper Isan. In C. Natsupha & P. Uitrakul (Eds.), *North Isan community culture and economy* (pp. 137-174). Bangkok: Sangsan. [in Thai]
- Chilton, S. (1991). *Grounding political development*. Colorado: Lynne Rienner.
- Faulks, K. (2000). *Political sociology: A critical introduction*. New York: New York University Press.
- Fukuyama, F. (1992). *The end of history and the last man*. London: Hamilton University Press.
- Goodin, E. R. (2003). *On reflective democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Harbermas, J., & Reh, W. (1966). *Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy*. Massachusetts: MIT Press.

- Huntington, S. P. (1969). *Political order in changing society* (2nd ed.). Connecticut: Yale University Press.
- Inglehart, F. R., & Wayne, E. B. (2000). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65(1), 19-51.
- Kamontrakul, K. (2009). *Political economic oligarchy*. Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2009/10/26407> [in Thai]
- Meyer, T., & Hinchmanwith, L. (2008). *The theory of social democracy*. Oxford: Polity.
- Mills, C. W. (1959). *The sociological imagination*. New York: Oxford University Press.
- Muller, E. N., & Seligson, M. A. (2013). *Civic culture and democracy: The question of causal relationships*. Retrieved from <https://www.cambridge.org/core/journals/american-political-science>
- Munch, R. (1991). American and European social theory: Cultural identities and social forms of theory production. *Sociological Perspectives*, 34(3), 313-335.
- Na Pombejra, W. (2009). *Knowledge of Thai politics*. Bangkok: Wasira. [in Thai]
- Nakata, T. (2012). *Thai politics: A system that does not have a tutorial to fix the problem*. Bangkok: Panyachon. [in Thai]
- Nash, K. (2000). *Contemporary political sociology: Globalization, politics and power* (2nd ed.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Natsupa, C. (1997). *Thai culture and social change process* (4th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai]
- Natsupa, C., & Ouitrakul, P. (2017). *Culture and economy of Isan community North*. Bangkok: Sangsan. [in Thai]
- Promgird, P. (2000). The political participation of people. *Rattasapasarn*, 48(9), 1-18. [in Thai]
- Promgird, P. (2013). *Political sociology* (2nd ed.). Khon Kaen: Khon Kaen University Printing. [in Thai]
- Promgird, P. (2014). Political culture and the development of democracy. *Royal Thai Naval Academy Academic Journal*, 1(1), 83-91. [in Thai]
- Promgird, P. (2016). Going beyond Thai democratic development trap through democratic political culture development: Towards more sustainable new path. *Romphruek Journal*, 34(1), 83-91. [in Thai]
- Punnahitanon, S. (2011). *Democracy: Revisited*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai]
- Pye, L. W. (1972). Culture and political science: Problems in the evaluation of the concept of political culture. *Social Science Quarterly*, 53(2), 285-296.
- Pye, L. W. (1997). Introduction: The elusive concept of culture and the vivid reality of personality. *Political Psychology*, 18(2), 241-254.

- Rujanasaeree, P. (2008). *The cultural of revolution*. Nonthaburi: Prachamati Party. [in Thai]
- Saengduangkhae, J. (1980). *The worldview of Southern Thai people appearing in Southern lullabies*. Bangkok: Krungsiamkanpim. [in Thai]
- Sen, A. (2000). *Freedom, rationality, and social choice: The arrow lectures and other essays*. Oxford: Oxford University Press.
- Sirikrai, S. (2007, November 8-10). *Development of democracy without changing cultural and political ethics*. In *Conference on Culture, Politics, Ethics and Governance*. The United Nations Convention Center, Bangkok. [in Thai]
- Somwichian, K. (1971). *Political culture and political development*. Bangkok: Thai Watana Panich. [in Thai]
- Srisontisuk, S. (2014). *So-Esam culture in research*. Chaing Mai: Faculty of Social Science, Chaing Mai University. [in Thai]
- Thammawat, J. (1995). *Analysis of Isan wisdom*. Mahasarakham: Siritham Offset. [in Thai]
- Wasi, P. (2007). *The Community democracy: Foundations of solidarity and moral politics*. Bangkok: National Health Foundation. [in Thai]
- West, C. (2004). *Democracy matters: Winning the fight against imperialism*. New York: Penguin.
- Wongchaisuwan, T. (2008). The future of Thai politics. *Romphruek Journal*, 26(1), 125-189. [in Thai]
- Wongtrangan, K. (1985). *Politics in Thailand democracy regime*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai]